

Cannabis: Origjina, emri dhe shtrirja botërore

Origjina, taksonomia, shtrirja botërore dhe evidenca shkencore

Cannabis sativa është një nga bimët e para që kultivoi njeriu dhe historia e tij nis shumë më herët, e shumë më afër Shqipërisë, nga sa mendohet zakonisht

Origjina e bimës është Azia Qendrore, ku ajo u kultivua që në Neolit, me dëshmi të përpunimit të specializuar të fibrës rreth 8.000 vjet më parë në Kinën veriore.

HYRJE

Emri *cannabis* ka një prejardhje shumë më të lashtë nga sa mund të supozohet. Ai rrjedh nga një rrënjë e vjetër indoevropiane, e dokumentuar mbi pesë mijë vjet më parë nga e cila kanë dalë greqishtja (*kánnabis*), latinishtja (*cannabis*), format sllave (konoplja), anglishtja (hemp) dhe shqipja (kërp). Vetë emri i bimës përbën, pra, një dëshmi gjuhësore të lashtësisë së saj: *cannabis*-i e ka shoqëruar njeriun që nga fillimet e qytetërimit.

Sot *cannabis*-i shoqërohet kryesisht me debate ligjore e shoqërore, ndërsa historia e tij e gjatë mbetet pak e njohur. Megjithatë, para se të bëhej objekt ndalimesh dhe kufizimesh, ai ishte një nga bimët e para që kultivoi njeriu dhe një nga të paktat që e shoqëroi atë deri në skajet më të largëta të botës

ORIGJINA E BIMËS

Origjina e *cannabis*-it fillon në Azinë Qendrore, në rrafshnaltat dhe stepat që shtrihen nga Mongolia deri në Siberinë jugore. Sipas studiuesve Robert C. Clarke dhe Mark D. Merlin, autorë të veprës referencë *Cannabis: Evolution and Ethnobotany*, bima rritet natyrshëm në tokat e trazuara nga veprimtaria njerëzore (plehërishte, brigje lumenjsh dhe hapësira të pastruara) të pasura me dritë dhe lëndë ushqyese. Në këto kushte ajo u përhap pranë vendbanimeve, duke krijuar kështu kushtet për kultivimin e saj nga njeriu.

Cannabis-i është bimë njëvjeçare, përgjithësisht dioike, e cila pllenohet nga era. Studiuesit e radhisin ndër bimët e para të kultivuara nga njeriu: një studim i vitit 2024 në revistën The Holocene (Liu et al.) dokumenton një veprimtari të specializuar të përpunimit të fibrës rreth 8.000 vjet më parë në Kinën veriore.

TAKSONOMIA DHE EMËRTIMI SHKENCOR

Pak bimë kanë ngjallur aq shumë debat shkencor sa *cannabis*-i, duke nisur që nga vetë emërtimi i tij. Bima bën pjesë në familjen Cannabaceae dhe ka si gjini të afërt lupulën (*Humulus*), që përdoret për t'i dhënë birrës shijen e saj karakteristike. Gjinia *Cannabis* u përshkrua zyrtarisht nga Carl Linnaeus në vitin 1753, me emrin *Cannabis sativa*. Në vitin 1785, natyralisti francez Jean-Baptiste Lamarck përshkroi një lloj të dytë me prejardhje nga India, *Cannabis indica*, ndërsa në vitin 1924 botanisti rus Dmitri Janischewsky shtoi një të tretë nga rajoni i stepave, *Cannabis ruderalis*.

Që atëherë, komuniteti shkencor mbetet i ndarë mes atyre që dallojnë një specie të vetme me forma të ndryshme dhe atyre që pranojnë disa specie. Një moment i rëndësishëm ishte viti 1976, kur Ernest Small dhe Arthur Cronquist propozuan një kufi praktik, të përcaktuar prej tyre shprehimisht si arbitrar, prej 0,3% THC, për të dalluar *cannabis*-in industrial nga varietetet me përmbajtje të lartë psikoaktive. Ky prag qëndron në themel të përkufizimeve ligjore bashkëkohore të *cannabis*-it industrial në mbarë botën. Studiues të sotëm, si John McPartland, theksojnë gjithashtu se emërtimet tregtare “sativa” dhe “indica” rrallë përkojnë me speciet e mirëfillta botanike.

SHTRIRJA GJEOGRAFIKE BOTËRORE

Nga vatra e tij në Azinë Qendrore, *cannabis*-i u përhap në disa drejtime përgjatë rrugëve tregtare dhe lëvizjeve të popujve, një proces që gjeografi Barney Warf e ka cilësuar si një “gjeografi historike” të mirëfilltë të bimës. Në lindje ai mbërriti në Kinë, në jug në Indi dhe në perëndim drejt Lindjes së Mesme. Një dëshmi domethënëse e kësaj pranie të hershme janë litarët dhe pëlhurat e lashta të zbuluara në “Shpellën e Krishtlindjes” në Izrael, fibra e të cilave u identifikua përmes analizës së ADN-së si *cannabis* (Murphy et al., 2011).

Në Anadoll *cannabis*-i ka një traditë shekullore kultivimi, ndërsa në Evropë prania e tij rezulton më e hershme nga sa mendohej: një studim i vitit 2018 (McPartland, Guy dhe Hegman), i bazuar në analizën e poleneve fosile, konkludon se *Cannabis* është bimë vendase edhe në kontinentin evropian. Më vonë ai u përhap në Afrikë dhe, nëpërmjet eksploruesve evropianë, edhe në kontinentin amerikan. Sot *cannabis*-i kultivohet në thuajse çdo rajon të planetit në të gjitha kontinentet, me përjashtim të Antarktidës.

PRANIA NË EVROPË DHE BALLKAN

Ky pozicionim e lidh ngushtë historinë e bimës me hapësirën tonë. Në rindërtimin e Clarke-ut dhe Merlin-it, një nga strehimet e lashta të *cannabis*-it gjatë epokës së akullnajave vendoset pikërisht në Gadishullin Ballkanik dhe në Kaukaz, një vatër nga e cila bima u përhap më pas në Evropë.

Tradita e përdorimit të tij u ruajt për shekuj: sipas të dhënave të mbledhura në bazën ndërkombëtare CANNUSE (Balant et al., 2021), në Ballkan *cannabis*-i industrial është shfrytëzuar gjerësisht për fibër dhe për ushqim, nga farat te vaji. Në këtë kontekst historik, Shqipëria nuk përbën një përjashtim: vetë fjala shqipe kërp, e lidhur me një rrënjë të lashtë indoevropiane, dëshmon se kjo bimë ka qenë prej kohësh pjesë e jetës në këto troje.

NGA LASHTËSIA TE DITËT E SOTME

Për mijëvjeçarë me radhë, *cannabis*-i ishte një nga bimët më të dobishme dhe më të përhapura që njohu njerëzimi, duke shoqëruar zhvillimin e qytetërimeve. Vetëm gjatë shekullit të 20-të, në kuadër të politikave kundër *cannabis*-it psikoaktiv, ai u tërhoq gradualisht nga skena.

Sot bima po rizbulohet. Historia e saj e gjatë dëshmon se, shumë përpara se të bëhej objekt rregullimesh ligjore, *cannabis*-i ka qenë një ndër bimët themelore të qytetërimit njerëzor.

REFERENCA

- [1] Imran, A., et al. (2025). Hemp in History: An Evolutionary Perspective on its Types and Uses. *Indus Journal of Bioscience Research*, 3(5), 67–74.
- [2] Clarke, R. C., & Merlin, M. D. (2013 / 2016). *Cannabis: Evolution and Ethnobotany* (UC Press); dhe *Cannabis Domestication, Breeding History... Critical Reviews in Plant Sciences*, 35(5–6), 293–327.
- [3] Warf, B. (2014). High points: An historical geography of *cannabis*. *Geographical Review*, 104(4), 414–438.
- [4] Charitos, I. A., et al. (2021). The *cannabis* spread throughout the continents and its use in history. *Endocr. Metab. Immune Disord. Drug Targets*, 21(3), 407–417.
- [5] Liu, L., et al. (2024). Emergence of fibre craft specialization 8000 years ago in early Neolithic north China. *The Holocene*, 34(11), 1652–1666.
- [6] Small, E., & Cronquist, A. (1976). A practical and natural taxonomy for *Cannabis*. *Taxon*, 25(4), 405–435.
- [7] McPartland, J. M. (2018). *Cannabis* systematics at the levels of family, genus, and species. *Cannabis and Cannabinoid Research*, 3(1), 203–212.
- [8] Erkelens, J. L., & Hazekamp, A. (2014). That which we call Indica... the history of the term Indica. *Cannabinoids*, 9(1), 9–15.
- [9] McPartland, J. M., Guy, G. W., & Hegman, W. (2018). *Cannabis* is Indigenous to Europe and cultivation began during the Copper or Bronze Age. *Veg. Hist. Archaeobot.*, 27(4), 635–648.

- [10] Pant, S. P., et al. (2024). Exploring the historical, botanical, and taxonomical foundations of *cannabis*. *Cannabis and Derivatives*, 3–36.
- [11] Murphy, T. M., et al. (2011). Hemp in ancient rope and fabric from the Christmas Cave in Israel. *Journal of Archaeological Science*, 38(10), 2579–2588.
- [12] Clarke, R. (2023). Anatolian hemp (*Cannabis sativa* L.) cultivation, processing, and production. *Agrociencia Uruguay*, 27, e1166. "
- [13] Cherney, J., & Small, E. (2016). Industrial hemp in North America: production, politics and potential. *Agronomy*, 6(4), 58.
- [14] Dimova, B., Harris, S., & Gleba, M. (2021). Naval power and textile technology: sail production in Ancient Greece. *World Archaeology*, 53(5), 762–777.
- [15] Balant, M., et al. (2021). CANNUSE, a database of traditional *Cannabis* uses. Database, 2021, baab024.
- [16] Traditional use of hemp (*Cannabis sativa* L.) in the Balkans (2022). DIGITAL.CSIC: digital.csic.es/handle/10261/288336

Ky material është vetëm për qëllime informuese. Nuk përbën këshillë mjekësore, rekomandim terapeutik, reklamë apo nxitje për përdorimin e cannabis-it ose produkteve të tij.